

4.3. Практичні рішення служби банківського нагляду Національного банку України щодо виявлення та попередження порушень в банках

Згідно норм Закону України «Про банки і банківську діяльність» державне регулювання діяльності банків здійснюється Національним банком України у формі нагляду за діяльністю банків, шляхом як інспекційних перевірок так і безвиїзного нагляду .

Інспекційна перевірка здійснюється з метою оцінки ризиків, притаманних діяльності банку, дотримання банком банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку, визначення рівня безпеки і стабільності здійснюваних банком операцій, достовірності його звітності.

Станом на 01.01.2014 банківська система України налічувала 178 банків - юридичних осіб, які мали ліцензію на здійснення діяльності. Територіально вони розміщувались в 15 регіонах.

Розподіл функцій між підрозділами служби банківського нагляду центрального апарату та територіальних управлінь у частині здійснення безвиїзного банківського нагляду за банками, які перебувають у загальному режимі діяльності та банками, у яких призначено тимчасову адміністрацію, визначається розпорядчими документами Національного банку.

Таким чином підрозділи служби банківського нагляду, на відповідному рівні (центральный апарат або територіальні управління) приймають рішення, а Правління Національного банку України затверджує рішення щодо ведення тимчасової адміністрації до банківської установи, яка за результатами діяльності порушує критерії, що передбачені законодавством України. Майже всі тимчасові адміністрації запроваджувалися в банку лише тоді, коли

єдино можливим виходом із критичної ситуації було банкрутство фінансової установи. Причому нерідко до банкрутства банк зумисне доводили його ж керівники чи власники. Тому закономірним результатом роботи тимчасової адміністрації ставало закриття банківської установи.

Для своєчасного виявлення проблем у своїй діяльності й оптимального реагування на виявлені порушення Національний банк України зобов'язав банки провести діагностичні обстеження. Так, згідно з Постановою Правління Національного банку України «Про здійснення діагностичного обстеження банків. від було зобов'язано банки I та II груп: провести діагностичне обстеження із залученням однієї з аудиторських фірм, визначених Комісією Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків; затвердити програму оцінки поточної та перспективної платоспроможності банку і його життєздатності в умовах кризи. Відповідно було проведено діагностичне обстеження банків III та IV груп згідно з Постановою Правління Національного банку України «Про здійснення діагностичного обстеження банків II, III та IV груп». Після отримання та аналізу звітів банків про результати діагностичного обстеження Національний банк України застосував до банків адекватні заходи впливу, зокрема запровадив тимчасову адміністрацію в двох банках I групи одному – II групи та у восьми банках IV групи.

Для швидкого реагування на зміну ситуації у кредитно-фінансових установах Національний банк України змінив правила та умови запровадження тимчасових адміністраторів у банках. Було внесено зміни до постанови № 369 (змінено пункти, які стосуються ознак неплатоспроможності банків) та Закону України «Про банки і банківську діяльність». Ці зміни викликані необхідністю адекватного реагування на процеси, пов'язані зі світовою фінансовою кризою, за якої необхідні інші критерії, які б давали змогу оперативно впливати на діяльність банку. Також Національний банк своєю Постановою «Про внесення змін до «Спеціального порядку здійснення заходів щодо фінансового оздоровлення банків»» вніс зміни до спеціального порядку здійснення заходів щодо фінансового оздоровлення банків. Зокрема було вирішено, що тимчасовий адміністратор має право зменшувати розмір статутного капіталу банку, визначати номінальну вартість акцій та здійснювати їх додаткову емісію.

Моніторинг системи банків свідчить, що постановами Правління Національного банку України за період з 2008 року по

наш час було призначено тимчасові адміністрації в 27 банківських установах . В 2012 році тимчасову адміністрацію довелось ввести до 22 установ (майже до 12% від кількості діючих банків на початок року). Початок 2013 року для банків був характерний тим, що криза ліквідності поступилася першістю проблем і швидкого погіршення якості кредитних портфелів. Вона супроводжується порушенням графіків обслуговування позик, наданих позичальникам, котрі ще недавно вважалися абсолютно надійними. Це спричиняє масштабне «понадпланове» формування резервів під можливі втрати за ризиковими позиками, а отже, – «заморожування» частини прибутку та капіталу.

Основними причинами такої ситуації стало те, що чимало банківських установ у гонитві за великими прибутками здійснювало операції з високим ступенем ризику і в умовах економічної кризи потрапило в скрутне фінансове становище. Аналіз програм фінансового оздоровлення проблемних банків підтверджує, що переважна їх більшість порушує в основному нормативи капіталу, ліквідності та кредитного ризику. Є й такі банки, в яких порушуються майже всі економічні нормативи.

Масштаби кризи свідчать, що проблеми не оминули ні одну з груп банків, зокрема, в 1 групі (згідно розподілу на дату введення тимчасової адміністрації) втручання потребували ЗАТ «Промінвестбанк», ВАТ АБ «Укргазбанк», ТОВ «Український промисловий банк», ВАТ КБ «Надра», в 2 групі – ВАТ «РОДОВІД БАНК», в 3 групі - АКБ «Київ», АКБ «Європейський». Найвагомішою є представництво 4 групи – 20 банків. В територіальному розрізі проблемні банки знаходились в м.Київ та Київська область – 18 установ, в м.Дніпропетровськ, м.Одеса та м.Харків – по 2 установи, в м.Львів, м. Луцьк та м.Суми по 1 установі.

Тимчасова адміністрація (ТА) являє собою спеціальний тимчасовий орган управління фінансовою установою, в якій від виконання управлінських функцій відсторонюються існуючі органи управління банку на користь тимчасової адміністрації, яка виконує виконавчі і наглядові функції. Процедура введення тимчасових адміністрацій наразі є об'єктивною справою НБУ, тимчасовий адміністратор в особі незалежного експерта або представника НБУ несе відповідальність за антикризову програму в банку, а також звітує НБУ. Тимчасовий адміністратор призначається у банк на термін до одного року, а отже, за цей час показники діяльності банку мають бути нормалізовані. Додатково для великих системних банків

надається ще один резервний рік для приведення в норму їх фінансового стану. На строк введення тимчасових адміністрацій у банках запроваджується мораторій на виконання банками зобов'язань за депозитами.

Тимчасові адміністрації (ТА) – це запозичена практика, але в Україні вона не стала панацеєю від негараздів у комерційних банках. На перешкоді стали проблеми, що виникли в процесі адаптації такої ідеї до української банківської сфери. Насамперед ТА не зарекомендували себе з позитивної сторони, оскільки майже рік з моменту їх введення в банках наявні лише декілька прецедентів успішного завершення процесу діяльності ТА в банку.

Наступною проблемою стала втрата акціонерами своїх прав співучасті в управлінні комерційним банком. Посилаючись на досвід Великобританії, права акціонерів є пріоритетними для уряду в процесі «входження» до банку. Це є авторитарний підхід до управління, який шкодить інвестиційній привабливості українських банків у короткостроковій перспективі. В Україні ТА в банках є питанням НБУ, а план рекапіталізації – питанням уряду, що провокує конфлікти між НБУ та урядом і поглиблює кризові явища в банках країни.

Отже, наразі можна говорити про відсутність концептуального підходу щодо запровадження тимчасових адміністрацій як засобу боротьби з кризовими наслідками в комерційних банках України.

Під час роботи тимчасової адміністрації з'явилися інвестори, які взяли на себе зобов'язання, але не виконали їх. А банки самі не впоралися з проблемами. Закон не обмежує кількість разів введення адміністрації, але якщо вона почала працювати вже вдруге, то, швидше за все, ситуація в банку вкрай складна.

В банківських установах, в яких тимчасова адміністрація не досягла поставлених цілей, щодо усунення існуючих проблем та відновлення поточної діяльності, було відкликано банківську ліцензію та розпочато процедуру ліквідації. За станом на 01.01.2014 ліквідаційна процедура триває у 19 банків, з них 18 банків ліквідуються за рішеннями НБУ, 1 – за рішенням господарського суду. Таким чином в банківській системі України сконцентрувалась значна маса проблемних (брудних) активів, як правило проблемних кредитів. Тому реальним стало впровадження так званого санаційного банку.

Перші кроки в цьому напрямі продемонстрували законодавці зареєструвавши в 2011 році у Верховній Раді України проект закону

«Про санаційний банк». Згідно проекту закону основною функцією санаційного банку є робота з проблемними активами банків, як тих, що здійснюють свою діяльність у загальному режимі, так і тих, у яких призначено тимчасову адміністрацію або які перебувають у процедурі ліквідації, та задоволення вимог вкладників та інших кредиторів. А вже розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2011 р. N 880-р робота по створенню санаційного банку була поставлена в практичне русло – прийнято рішення про утворення санаційного банку на базі публічного акціонерного товариства «Родовід банк», який набуде статусу такого банку з моменту видачі йому Національним банком ліцензії санаційного банку, з наданням йому права здійснювати лише операції, передбачені зазначеною ліцензією.

Моніторинг інформації про діяльність тимчасових адміністрацій свідчить, про їх слабку ефективність, виходячи з кількості банків, які повернулись до звичайного режиму діяльності. Інші механізми санації проблемних банків не використовуються або є обмеженою привілеєю для окремих, вибраних, установ. Такі події роблять актуальними проблему адекватності та своєчасності регуляторних дієвих рішень та дій в банківському середовищі.

Список джерел

1. Закон України „Про банки і банківську діяльність”: № 2121-III від 7 грудня 2000 р. // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30. (Бібліотека офіційних видань).

2. Коваленко, В. Управління проблемними банками в системі забезпечення фінансової стійкості банківської системи [Електронний ресурс]/ В.Коваленко - Режим доступу: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201042/67-72.pdf>

3. Про санаційний банк: Проекту Закону України [Електронний ресурс]- Режим доступу: www.rada.gov.ua

4. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», схвалені постановою Правління Національного банку України від 15 березня 2004 р. № 104

5. Аналітичний огляд банківської системи України за 2008-2013 рік. Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4kv2008-2013.pdf

6. Problem bank list tops 250. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://money.cnn.com/2009/02/26/news/companies /fdic_banks /index.htm.